

VAI TRÒ CỦA THỐNG KÊ CẤP HUYỆN ĐỐI VỚI CÁC CUỘC ĐIỀU TRA THỐNG KÊ

Ths. Nguyễn Sinh Phương^(*)

Thống kê cấp huyện là tổ chức cuối cùng nhưng rất quan trọng trong hệ thống tổ chức Thống kê tập trung của Nhà nước. Vì vậy Thống kê cấp huyện có vai trò đặc biệt quan trọng trong các hoạt động thống kê nói chung và điều tra thống kê nói riêng ở tất cả các thời kỳ phát triển của ngành Thống kê. Vai trò đó không phải xuất phát từ ý muốn chủ quan của ngành Thống kê mà từ yêu cầu quản lý kinh tế - xã hội của Nhà nước từ Trung ương đến địa phương và cơ sở. Các yêu cầu đó đã được thể hiện trong các văn bản pháp lý như Luật Thống kê, các Nghị định và Chỉ thị, Nghị quyết của Đảng và Nhà nước về ngành Thống kê và hoạt động thống kê.

Triển khai thực hiện các văn bản pháp lý của Nhà nước, thống kê cấp huyện đã thực hiện vai trò của mình trong việc thu thập thông tin thống kê, đặc biệt là các cuộc điều tra thống kê.

I. Vai trò của Thống kê cấp huyện trong các cuộc Tổng điều tra thống kê của ngành

Theo Luật thống kê, dự thảo chương trình điều tra thống kê quốc gia và theo thông lệ quốc tế, trong những năm qua và hiện nay ngành Thống kê Việt Nam đã triển khai 3 cuộc Tổng điều tra lớn trên phạm vi cả nước là:

1. Tổng điều tra dân số và nhà ở

Đây là cuộc điều tra lớn nhất của ngành Thống kê tiến hành theo chu kỳ 10 năm/lần, theo thông lệ quốc tế với nội dung rất phức

tạp. Phạm vi điều tra rất rộng bao gồm toàn bộ các quận, huyện trong cả nước và huyện là địa bàn triển khai tất cả các bước của quá trình Tổng điều tra.

Vai trò của Thống kê huyện trong cuộc Tổng điều tra Dân số và nhà ở thể hiện trên các mặt sau đây:

- Thường trực Ban chỉ đạo TĐT cấp huyện: Phòng Thống kê huyện, cơ quan tham mưu thường trực, là nòng cốt giúp Ban chỉ đạo huyện tổ chức chỉ đạo và triển khai các khâu chuẩn bị, trưng tập điều tra viên, thành lập ban chỉ đạo huyện, xã, tập huấn nghiệp vụ, vẽ sơ đồ, lập bảng kê của địa bàn điều tra, tổ chức chỉ đạo thu thập số liệu, kiểm tra, nghiệm thu phiếu điều tra của các xã, tổng hợp nhanh phục vụ yêu cầu thông tin của lãnh đạo địa phương huyện, xã...

Theo phương án Tổng điều tra của BCĐ TW, mỗi huyện và cấp chính quyền tương đương đều thành lập Ban chỉ đạo TĐT cấp huyện. Ban chỉ đạo huyện do Chủ tịch hoặc Phó Chủ tịch huyện làm trưởng ban, thành viên các trưởng phòng ban, ngành liên quan trong đó Trưởng phòng thống kê huyện là Phó ban thường trực, kiêm tổ trưởng tổ thường trực. Trong thực tế những năm qua, trưởng ban chỉ đạo huyện chỉ trên danh nghĩa để chỉ đạo các ban, ngành thành viên BCĐ, còn các công việc tổ chức chỉ đạo, điều hành toàn bộ cuộc Tổng điều tra này là Trưởng phòng thống kê huyện. Phòng Thống kê huyện là cơ quan thường trực cuộc Tổng điều tra dân số và

^(*) Hội Thống kê Việt Nam

nhà ở trên địa bàn huyện và chịu trách nhiệm về toàn bộ quá trình và kết quả của cuộc Tổng điều tra này theo quy định tại phương án điều tra của Ban chỉ đạo Tổng điều tra TW và kế hoạch triển khai của BCĐ tỉnh, thành phố trực thuộc TW.

- Theo chỉ đạo của BCĐ Tổng điều tra tỉnh, Phòng Thống kê huyện trực tiếp chỉ đạo các thành viên tham gia Ban chỉ đạo huyện và tổ thường trực để triển khai bước chuẩn bị. Bước đầu tiên là triển khai công tác tuyên truyền theo kế hoạch và tài liệu do BCĐ Tổng điều tra TW và tỉnh đề ra. Ban chỉ đạo huyện tổ chức chỉ đạo công tác này trên phạm vi toàn huyện từ cấp huyện đến cấp xã. Các hoạt động tuyên truyền do BCĐ huyện triển khai phổ biến thông qua các hình thức: sử dụng các phương tiện thông tin đại chúng như báo chí, đài truyền thanh huyện, đài truyền thanh các xã, thôn, tổ dân phố, khu hành chính trung tâm huyện. Ngoài ra, một số BCĐ huyện còn tổ chức tuyên truyền qua các băng rôn, khẩu hiệu... treo trên các trục đường giao thông trên địa bàn huyện và các xã để chuyển tải thông tin đến từng hộ gia đình, từng cơ quan, tổ dân phố về mục đích ý nghĩa và tác dụng của cuộc điều tra, vai trò, trách nhiệm của các tổ chức các hộ gia đình trong cuộc điều tra trên địa bàn. Thông qua hoạt động này, các tổ chức và các hộ gia đình nắm được nghĩa vụ và quyền lợi của mình trong cuộc Tổng điều tra dân số, nhà ở, từ đó tham gia tích cực vào các bước điều tra trên địa bàn nhất là cung cấp thông tin chính xác cho điều tra viên trong các bước triển khai.

BCĐ điều tra huyện hướng dẫn BCĐ điều tra xã lập bảng kê và vẽ sơ đồ các địa bàn điều tra và các hộ sinh sống trên địa bàn huyện theo quy định của phương án. Đây là công việc rất khó khăn đòi hỏi Phòng

Thống kê huyện một mặt phối hợp với các thành viên khác trong Ban chỉ đạo huyện, nhất là địa chính, tư pháp, hộ tịch để khai thác kinh nghiệm và tư liệu của các ngành này, mặt khác phải tập trung lực lượng cán bộ, thời gian, kinh phí để thực hiện theo đúng quy trình. Là cuộc điều tra toàn diện, đối tượng điều tra là từng người dân làm ăn, sinh sống trên địa bàn huyện. Nhiệm vụ của Phòng thống kê huyện là:

+ Xác định đúng địa bàn vẽ sơ đồ. Về cơ bản địa bàn điều tra là một thôn, ấp, bản, khối phố, tổ dân phố. Để làm được việc này BCĐ cấp huyện, chủ trì là Phòng Thống kê huyện phối hợp với BCĐ xã, phường, thị trấn căn cứ vào đặc điểm địa lý, hành chính, ranh giới các cụm dân cư thành thị, nông thôn từ đó chia các cụm dân cư thành các địa bàn để vẽ sơ đồ theo địa bàn.

Hiệu chỉnh bản đồ: Là việc sửa lại sơ đồ cho đúng với những thay đổi về địa giới hành chính, dân cư mới phát sinh từ khi lập xong sơ đồ đến thời điểm Tổng điều tra dân số.

+ Xác định nhà ở của hộ điều tra trên sơ đồ.

Các hoạt động cụ thể của thống kê huyện trong khâu vẽ sơ đồ hướng dẫn BCĐ điều tra cấp xã thực hiện các công tác:

+ Xây dựng sơ đồ nền của xã, phường;

+ Phân chia các sơ đồ nền của xã phường thành các địa bàn điều tra;

+ Hiệu chỉnh sơ đồ địa bàn điều tra.

Như vậy vai trò của Thống kê huyện trong khâu vẽ sơ đồ là rất lớn và không cơ quan nào có thể làm thay. Chất lượng sơ đồ chủ yếu phụ thuộc vào hoạt động của thống kê huyện. Để hoàn thành tốt khâu này, trong các cuộc Tổng điều tra dân số và nhà ở vừa

qua Phòng Thống kê huyện phải tập trung toàn bộ lực lượng để triển khai các công đoạn theo quy trình TĐT của BCĐ Trung ương và của tỉnh.

- Trung tập điều tra viên và tổ chức các lớp tập huấn cho điều tra viên. Là cuộc tổng điều tra lớn, nội dung phức tạp nên Ban chỉ đạo Tổng điều tra dân số và nhà ở cấp huyện mà nòng cốt là Phòng Thống kê huyện phải trực tiếp tuyển chọn, trung tập số lượng điều tra viên trên địa bàn với con số hàng nghìn người. Vì vậy vai trò của Thống kê huyện trong công tác này là có ý nghĩa quyết định đến các bước tiếp theo của cuộc điều tra. Để làm việc đó, Phòng Thống kê huyện phải dựa vào chính quyền cấp xã, phường, thị trấn, thậm chí cả trưởng thôn, ấp bản, khối phố để tuyển chọn điều tra viên vừa đủ số lượng vừa đảm bảo chất lượng theo yêu cầu của cuộc Tổng điều tra. Trong điều kiện bộ máy Thống kê xã chủ yếu là kiêm nhiệm văn phòng UBND xã, phường như các năm qua và hiện nay, nhiệm vụ của Phòng Thống kê huyện rất nặng nề và không thể cơ quan nào có thể làm thay. Trong những năm qua, nhờ tổ chức Thống kê huyện khá ổn định, quan hệ giữa Phòng Thống kê huyện với UBND các xã chặt chẽ, đội ngũ cán bộ thống kê huyện được tăng cường và nắm chắc địa bàn các xã, phường trong địa bàn nên công tác trung tập điều tra viên, đội trưởng tiến hành thuận lợi, kể cả các xã miền núi, vùng xa, vùng sâu, hải đảo.

- Tập huấn nghiệp vụ: Phòng Thống kê huyện chủ trì tổ chức các lớp Tập huấn nghiệp vụ cho BCĐ, Đội trưởng, Giám sát và điều tra viên các xã. Tổng điều tra dân số và nhà ở được tổ chức chặt chẽ theo quy định của TW và của tỉnh, trong đó hình thành các đội, ban, điều tra viên để thực hiện các quy trình điều tra tại địa bàn xã,

phường, thị trấn. Mỗi tổ chức, cá nhân điều tra viên có chức năng và nhiệm vụ khác nhau nên phải được tập huấn nghiệp vụ theo những chương trình phù hợp. Để làm việc này, bên cạnh sự chỉ đạo và hỗ trợ của BCĐ cấp tỉnh, vai trò quyết định thành công của các lớp tập huấn là BCĐ huyện mà Phòng Thống kê là nòng cốt. Vai trò đó thể hiện trên nhiều mặt từ tổ chức các lớp tập huấn, chuẩn bị địa bàn làm thủ, phương tiện sinh hoạt, đi lại và tài liệu, giảng viên phù hợp với chương trình, nội dung, yêu cầu của phương án Tổng điều tra của BCĐ TW và BCĐ tỉnh, thành phố.

- Thu thập số liệu: Thống kê huyện có vai trò chủ chốt trong công tác triển khai thu thập thông tin tại địa bàn điều tra xã. Vai trò của thống kê huyện trong khâu công tác này là rất nặng nề. Thực tế cuộc Tổng điều tra dân số và nhà ở những chu kỳ vừa qua cho thấy, thống kê huyện, cụ thể là Phòng Thống kê đã tham gia trực tiếp chỉ đạo triển khai công tác thu thập số liệu tại các xã trong huyện theo các hình thức chủ yếu sau:

- Với chức năng Phó ban thường trực, Phòng Thống kê huyện phân công các thành viên khác trong Ban chỉ đạo huyện về phối hợp với BCĐ TĐT các xã chỉ đạo các đội triển khai phương án điều tra trên địa bàn đúng thời điểm, phương pháp và quy trình quy định.

- Phân công cán bộ Phòng Thống kê triển khai các nội dung điều tra mẫu để thu thập các thông tin chất lượng dân số, như tỷ lệ sinh đẻ của phụ nữ trong độ tuổi, tỷ lệ trẻ sơ sinh sống, thực trạng cân nặng, chiều cao trẻ sơ sinh... và các chỉ tiêu khác.

- Phối hợp với các thành viên khác để chỉ đạo các xã trọng điểm của huyện, từ đó

rút kinh nghiệm cho các đội điều tra và điều tra viên tại các địa bàn trong huyện.

- Tổ chức kiểm tra, giám sát và thanh tra công tác thu thập thông tin tại các xã trong huyện để giúp các Ban chỉ đạo xã, các đội điều tra kịp thời phát hiện, uốn nắn những sai sót của điều tra viên trong tuần đầu tiên, bổ sung cách thức chỉ đạo, triển khai công tác điều tra tại xã và các đơn vị điều tra khác trong huyện đúng tiến độ. Công tác này do Ban chỉ đạo huyện phối kết hợp với Ban chỉ đạo xã thực hiện theo sự chỉ đạo thống nhất của Ban chỉ đạo tỉnh và TW, trong đó thống kê huyện là nòng cốt.

- Tổ chức công tác phúc tra. Ban chỉ đạo huyện hướng dẫn Ban chỉ đạo xã và tổ thường trực chọn các địa bàn tiêu biểu để phúc tra kết quả điều tra theo tỷ lệ quy định của phương án. Phúc tra là công việc khó khăn, đòi hỏi cán bộ phúc tra phải có chuyên môn nghiệp vụ và kinh nghiệm công tác nên chủ yếu là cán bộ Phòng Thống kê huyện.

- Thống kê huyện chủ trì tổ chức công tác tổng hợp nhanh phiếu điều tra để báo cáo sơ bộ cho Ban chỉ đạo huyện và tỉnh theo quy định của phương án, đồng thời cung cấp số liệu sơ bộ cho lãnh đạo huyện và BCĐ cấp huyện. Thực tế những năm qua cho thấy công tác này chỉ do Phòng Thống kê huyện thực hiện và đạt kết quả khá. Thông qua Tổng hợp nhanh, kết quả TĐT dân số và nhà ở trên địa bàn huyện đã phát huy tác dụng kịp thời đối với cấp huyện.

- Kết thúc điều tra: Ban chỉ đạo huyện, trực tiếp là Thống kê huyện chủ trì tổng kết công tác với các ngành và các xã trong huyện. Công tác sơ kết, tổng kết điều tra tại các xã và toàn huyện và thực hiện chế độ báo cáo tiến độ và kết quả điều tra với Ban

chỉ đạo huyện, tỉnh là hoạt động quan trọng nhằm đánh giá đúng mức kết quả đạt được và rút kinh nghiệm về các mặt của cuộc Tổng điều tra trên địa bàn do Thống kê huyện chủ trì.

2. Tổng điều tra nông thôn, nông nghiệp và thủy sản chu kỳ 5 năm/lần

Đây là hoạt động mới của thống kê nông nghiệp huyện, bắt đầu từ năm 1994, tiếp đến là 2001 và 2006. Vai trò của Phòng Thống kê huyện rất quan trọng vì Huyện là địa bàn rộng lớn gồm nhiều xã, có Ban chỉ đạo Tổng điều tra riêng.

Dưới đây là một số đánh giá tổng quát vai trò thống kê huyện trong cuộc điều tra này theo các hoạt động chính của BCĐ huyện.

Thu thập thông tin: Vai trò của thống kê huyện được thể hiện trong các hoạt động tương tự như trong Tổng điều tra dân số và nhà ở. Tuy nhiên do tính đặc thù của cuộc Tổng điều tra này nên vai trò của Thống kê huyện tập trung chủ yếu vào chỉ đạo thực hiện các hoạt động:

- Xác định số lượng đơn vị điều tra theo các đối tượng điều tra. Đây là công việc trực tiếp của Phòng Thống kê huyện nên nhiệm vụ rất nặng nề. Đối với số lượng hộ nông thôn và hộ nông nghiệp trên địa bàn, Phòng Thống kê huyện thay mặt BCĐ huyện chỉ đạo BCĐ các xã triển khai lập bảng kê và vẽ sơ đồ các địa bàn và hộ nông thôn (9 tỉnh năm 2006). Phòng Thống kê huyện trực tiếp lập danh sách các trang trại, các HTX, các doanh nghiệp nông lâm thủy sản trên địa bàn huyện. Chọn mẫu các hộ mẫu để điều tra các chỉ tiêu thu nhập, chi tiêu, tích lũy hộ nông thôn và hiệu quả sản xuất các cây con chủ yếu trên địa bàn huyện.

- Dù là điều tra theo cách nào, toàn diện hay chọn mẫu thì thống kê huyện đều giữ vai trò Phó ban thường trực của BCD huyện, chủ lực trong việc lựa chọn điều tra viên, tuyên truyền, tập huấn, chỉ đạo triển khai các bước điều tra từ đầu đến khi kết thúc.

- Kiểm tra, thanh tra, giám sát các tổ điều tra của các xã và đơn vị. Trong quá trình điều tra, Phòng Thống kê huyện thường xuyên cử cán bộ phòng đi kiểm tra, đảm bảo điều tra viên ghi chép rõ ràng, chính xác tại hộ và trực tiếp ghi vào phiếu điều tra. Để đảm bảo chất lượng tài liệu điều tra của điều tra viên, công tác kiểm tra và kiểm tra lại trong quá trình điều tra của giám sát viên và Ban chỉ đạo điều tra cơ sở được qui định chặt chẽ trong phạm vi địa bàn được giao.

- Tổng hợp nhanh kết quả Tổng điều tra để báo cáo với BCD tỉnh và lãnh đạo huyện nhằm phát huy tác dụng của cuộc điều tra.

Bên cạnh kết quả, ưu điểm, vai trò thống kê huyện trong cuộc điều tra này cũng còn những hạn chế, nhược điểm:

- Vai trò của thống kê huyện trong thực hiện quy trình lập bảng kê, xác định số lượng đơn vị điều tra chưa thể hiện rõ nét. Theo báo cáo của Cục Thống kê Phú Thọ hạn chế của Thống kê huyện trong cuộc TĐT NTNNTS năm 2006 thể hiện trên các mặt:

- Một số Ban chỉ đạo huyện mà nòng cốt là Phòng Thống kê huyện hoạt động chưa đều.

- Tác động của Phòng Thống kê huyện đối với Ban chỉ đạo huyện và xã chưa nhiều nên một số cán bộ huyện, xã chưa nhận thức rõ nội dung, yêu cầu và phương pháp

điều tra. Do đó họ chưa tạo điều kiện cho Ban chỉ đạo triển khai quy trình điều tra ở thôn, xóm.

- Công tác tuyên truyền Tổng điều tra còn hình thức. Đội ngũ điều tra viên tuy nhiều nhưng Phòng thống kê chưa tham mưu chọn lọc nên một số điều tra viên không thực hiện đúng quy trình, phương pháp quy định trong khi tiếp cận hộ, ghi phiếu điều tra.

- Có nhiều tổ trưởng chưa làm tốt chức năng hướng dẫn, kiểm tra, giám sát, giúp đỡ điều tra viên nên không phát hiện kịp thời sai sót của điều tra viên trong khâu thu thập số liệu tại địa bàn. Sự chỉ đạo của Phòng Thống kê huyện đối với BCD xã và tổ trưởng một số nơi còn bất cập, chưa thường xuyên.

Theo đánh giá của Ban chỉ đạo TW, nhược điểm của hoạt động BCD các cấp, nhất là cấp huyện và xã là:

- Ban chỉ đạo cấp cơ sở (huyện, xã) thành lập quá sớm khi công việc chưa phát sinh nên thời gian chờ đợi lâu, một số nơi có sự thay đổi nhân sự nên ảnh hưởng đến hoạt động của BCD.

- Một số thành viên BCD (huyện, xã) hoạt động hình thức, chủ yếu là đốc thúc tiến độ, chỉ đạo nghiệp vụ còn nhiều hạn chế.

- Việc huy động điều tra viên và tổ trưởng tại xã, còn dựa vào chức danh (trưởng thôn, cán bộ xã) mà chưa chú ý đến năng lực và khả năng tham gia (thời gian) nên tác dụng hạn chế.

- Thu thập thông tin tại địa bàn một số huyện vẫn còn tình trạng điều tra viên không đến hộ (miền núi) mà tập trung các hộ lại để kê khai (sau khi tỉnh kiểm tra phát hiện mới

sửa). Một số điều tra viên không nắm chắc nghiệp vụ nhưng vẫn đi điều tra nên số liệu ban đầu còn nhiều sai sót.

- Công tác kiểm tra, thanh tra, phúc tra của Thống kê huyện đối với các tổ và điều tra viên chưa đều, chưa thường xuyên. Phạm vi kiểm tra mới tập trung vào phiếu 01, chưa chú ý đến từ phiếu 02 đến phiếu 07 nên ít tác dụng hoàn thiện số liệu các loại phiếu này ở cấp huyện và xã.

Những hạn chế và bất cập trên đây của thống kê cấp huyện trong cuộc Tổng điều tra nông thôn, nông nghiệp và thủy sản năm 2006 có nhiều nguyên nhân khách quan và chủ quan.

Về khách quan:

- Nội dung Tổng điều tra nhiều, trong khi đó khả năng về mọi mặt của thống kê cấp huyện còn hạn chế, trong đó số lượng cán bộ ít, trình độ không đồng đều và nói chung thấp so với yêu cầu, kinh phí ít.

- Mạng lưới thống kê xã yếu, lại kiêm nhiệm công tác văn phòng nên thời gian đầu tư cho cuộc tổng điều tra hạn chế.

- Thành viên Ban chỉ đạo huyện và xã tuy đầy đủ các ban ngành nhưng không có chuyên môn, lại bận nhiều công việc chính quyền và chuyên môn khác nên mức độ tham gia hoạt động trong cuộc điều tra này hạn chế, tác dụng không nhiều, một số là hình thức.

- Đội ngũ điều tra viên nhiều nhưng trình độ không đồng đều và nói chung là thấp, khó đáp ứng đầy đủ yêu cầu của cuộc TĐT này. Theo kết quả điều tra của Hội Thống kê Việt Nam, tại Phòng Thống kê huyện Mỹ Đức, Hà Tây: toàn huyện có 232 điều tra viên tham gia TĐT này, trong đó có 148 người chưa qua đào tạo, 90 người có

trình độ trung học cơ sở, 141 người tham gia điều tra lần đầu nên chưa có kinh nghiệm. Tại huyện Phù Ninh, Phú Thọ có 95 điều tra viên, có 65 người chưa qua đào tạo, 37 người có trình độ trung học cơ sở và 46 người tham gia điều tra lần đầu. Tại huyện Đồng Hỷ, Thái Nguyên chỉ có 19/87 điều tra viên đã tham gia cuộc TĐT năm 2001.

Về chủ quan:

- Công tác tổ chức chỉ đạo TĐT của Phòng Thống kê huyện nói chung còn hạn chế. Là phó ban thường trực BCĐ huyện nhưng khả năng phối hợp với các ban ngành trong huyện và lãnh đạo các xã chưa đều và chưa thường xuyên.

- Hoạt động tham mưu của Phòng thống kê huyện cho BCĐ huyện trong cuộc điều tra còn nhiều hạn chế và bất cập. Điều này thể hiện rõ trong huy động điều tra viên, tổ chức tập huấn, công tác tuyên truyền tại địa bàn huyện.

- Một số Thống kê huyện có tư tưởng chủ quan trong chỉ đạo nghiệp vụ, tập huấn điều tra viên, tổ trưởng... vì đã tham gia nhiều cuộc Tổng điều tra, trong đó có điều tra nông thôn, nông nghiệp và thủy sản năm 2006.

3. Tổng điều tra cơ sở kinh tế, hành chính, sự nghiệp, chu kỳ 5 năm/lần

Là cuộc Tổng điều tra có đối tượng phức tạp gồm nhiều ngành nghề sản xuất và hoạt động dịch vụ khác nhau. Về số lượng đơn vị điều tra không nhiều như Tổng điều tra dân số và nông thôn, nông nghiệp và thủy sản nhưng tính phức tạp lại nhiều hơn.

Phương án TĐT ban hành theo Quyết định 349/2007/QĐ-TĐT của Ban chỉ đạo TĐT TW ban hành ngày 10/4/2007 đã quy định rõ mục đích, nội dung, phương pháp,

phạm vi, đơn vị, đối tượng và tổ chức điều tra. Phương án chỉ rõ, huyện là địa bàn tổ chức, chỉ đạo cuộc Tổng điều tra. Ban chỉ đạo TĐT cấp huyện và cấp xã được tổ chức tương tự như TĐT dân số, nhà ở và TĐT nông thôn, nông nghiệp và thủy sản. Vai trò của Thống kê huyện là phó ban thường trực TĐT, trực tiếp chỉ đạo cuộc TĐT trên địa bàn huyện. Xã có BCĐ TĐT cấp xã, tuy nhiên xã không có cán bộ thống kê chuyên trách nên vai trò của Phòng thống kê huyện đối với BCĐ xã là rất quan trọng cả về nghiệp vụ và tổ chức, chỉ đạo tổ trưởng, điều tra viên.

Về các cơ sở kinh tế bao gồm cả các đơn vị hạch toán kinh tế độc lập và hạch toán phụ thuộc rải rác trên nhiều địa bàn nhiều huyện, tỉnh khác nhau. Phương án Tổng điều tra quy định: một đơn vị hoạt động kinh tế (thời gian liên tục 3 tháng trở lên), xác định theo thời điểm, không phân biệt quy mô, đơn vị lớn hay nhỏ, có hạch toán độc lập hay không. "Ví dụ: một doanh nghiệp lớn có hạch toán độc lập, đóng tại một địa điểm là đơn vị điều tra, nhưng một chi nhánh hay một phân xưởng đóng tại một địa điểm khác, hoặc một quầy bán hàng nhỏ, hạch toán phụ thuộc, có địa điểm hoạt động riêng biệt... cũng là một đơn vị điều tra, hay một trường đại học là một đơn vị điều tra, nhưng một khoa của trường đó, đóng tại địa điểm khác cũng là một đơn vị điều tra..." (Nguyễn Thị Liên: TĐT các cơ sở kinh tế, hành chính sự nghiệp năm 2007. Tạp chí "Con số và sự kiện" số 10-2006, trang 6). Trường hợp đó ở Việt Nam rất phổ biến nhưng để xác định được không dễ và chỉ có thống kê huyện mới có đủ thông tin để lập bảng kê danh mục các đơn vị điều tra trên địa bàn huyện.

Về đơn vị hành chính tính chất phức tạp còn nhiều hơn. Theo phương án tổng

điều tra, đối tượng điều tra cơ sở hành chính trên địa bàn huyện, quận là bao gồm toàn bộ các cơ quan hành chính sự nghiệp có trên địa bàn trước 3 tháng đến thời điểm điều tra, tính từ cấp Trung ương đến cấp tỉnh, huyện, xã phường, thị trấn. Như vậy, số đơn vị điều tra các cơ sở hành chính sự nghiệp thuộc phạm vi điều tra là rất lớn và phức tạp. Đây là cuộc Tổng điều tra với chu kỳ 5 năm/ lần và Thống kê huyện, quận là địa bàn chủ yếu để thu thập thông tin. Phòng Thống kê huyện với tư cách là Phó Ban chỉ đạo TĐT cấp huyện, thường trực TĐT có trách nhiệm tổ chức, chỉ đạo các bước tiến hành điều tra tại các cơ sở kinh tế - hành chính trên địa bàn huyện, bao gồm các xã trong huyện và các ban, ngành, các công ty, xí nghiệp, đơn vị trực thuộc trên địa bàn huyện.

Thực trạng vai trò đó thể hiện trên các mặt sau đây: Chủ trì tổ chức chỉ đạo công tác chuẩn bị Tổng điều tra trên địa bàn huyện theo phương án và kế hoạch của ngành, trực tiếp là Ban chỉ đạo Tổng điều tra cấp tỉnh.

Phối hợp với các ban ngành trong huyện để xác định số lượng đơn vị điều tra, tổ chức chỉ đạo công tác thu thập thông tin về thực trạng các đơn vị cơ sở kinh tế hành chính sự nghiệp trên địa bàn huyện.

Kiểm tra, phúc tra các hoạt động điều tra trên địa bàn. Tổng hợp nhanh và báo cáo sơ bộ kết quả điều tra với Cục Thống kê tỉnh và lãnh đạo huyện theo quy định của phương án điều tra.

Sơ kết, tổng kết rút kinh nghiệm điều tra trên địa bàn huyện.

Đến nay, thống kê huyện đã tham gia 3 chu kỳ Tổng điều tra cơ sở kinh tế, hành chính, sự nghiệp. Kết quả của cuộc điều tra

có sự đóng góp tích cực của Phòng Thống kê huyện. Từ đó vai trò của thống kê huyện được khẳng định, dù khó khăn và bất cập vẫn còn nhiều.

II. Vai trò thống kê huyện trong các cuộc điều tra định kỳ hàng năm hàng quý và hàng tháng

1. Điều tra doanh nghiệp: Là cuộc điều tra lớn hàng năm, tiến hành trong những năm gần đây với đối tượng là toàn bộ các doanh nghiệp đang hoạt động đến thời điểm điều tra của tất cả các thành phần kinh tế với phạm vi khác nhau. Đối với doanh nghiệp có từ 10 lao động trở lên điều tra toàn bộ và đối với doanh nghiệp có dưới 10 lao động điều tra mẫu 20%. Thời gian điều tra từ 1-3 hàng năm và kết thúc 15-5.

Nội dung điều tra rất phức tạp: từ tình hình cơ bản của doanh nghiệp đến kết quả đầu tư và sản xuất kinh doanh của doanh nghiệp trong năm tùy theo từng ngành và lĩnh vực cụ thể. Các chỉ tiêu khó thu thập trong cuộc điều tra này là vốn và nguồn vốn đầu tư, tài sản doanh nghiệp, giá trị sản xuất hoặc doanh thu, lợi nhuận, nộp ngân sách, sản phẩm sản xuất, kinh doanh dịch vụ, một số chỉ tiêu về xử lý chất thải công nghiệp, công nghệ thông tin, khoa học công nghệ áp dụng vào sản xuất, kinh doanh dịch vụ trong năm.

Để triển khai cuộc điều tra này vai trò của thống kê công nghiệp huyện, nhất là quận các thành phố lớn là rất quan trọng. Huyện, quận là địa bàn hoạt động của các doanh nghiệp thuộc mọi ngành và thành phần kinh tế, trong đó chủ yếu là các doanh nghiệp ngoài quốc doanh quy mô nhỏ, sản xuất phân tán, tổ chức hạch toán, thống kê hầu như không có, cơ sở số liệu nghèo nàn. (có quận số lượng doanh nghiệp lên tới

5000-7000 doanh nghiệp). Trong khi đó bộ máy và hoạt động của các phòng ban quản lý, theo dõi doanh nghiệp trên địa bàn huyện không ổn định, cán bộ thống kê doanh nghiệp vừa thiếu lại vừa yếu. Vì vậy, để triển khai cuộc điều tra doanh nghiệp, Thống kê huyện gặp nhiều khó khăn và bất cập về nhiều mặt. Tuy vậy, trong những năm qua, thống kê nhiều quận, huyện đã cố gắng khắc phục và về cơ bản hoàn thành tốt cuộc điều tra này.

2. Điều tra cơ sở sản xuất kinh doanh cá thể phi nông, lâm nghiệp và thủy sản. Cuộc điều tra này được tiến hành vào thời điểm 1/10 hàng năm (trừ những năm tiến hành Tổng điều tra cơ sở kinh tế, hành chính, sự nghiệp).

Cuộc điều tra này được tiến hành theo hai phương pháp. Phương pháp 1: điều tra mẫu để ước lượng số lượng cơ sở sản xuất kinh doanh cá thể phi nông, lâm nghiệp và thủy sản. Phương pháp 2: điều tra mẫu để ước lượng kết quả sản xuất kinh doanh của cơ sở sản xuất kinh doanh cá thể phi nông, lâm nghiệp và thủy sản.

3. Điều tra mức sống hộ gia đình theo chu kỳ 2 năm/lần. Đây là cuộc điều tra mẫu thu thập thông tin về kinh tế - đời sống của hộ gia đình thành thị và nông thôn. Là cuộc điều tra định kỳ có nội dung phong phú, phương pháp phức tạp, tiến hành trên phạm vi tỉnh nhưng địa bàn điều tra là huyện. Tuy huyện không phải là địa bàn chọn mẫu nhưng lại là địa bàn điều tra nên vai trò của thống kê huyện là rất lớn. Là cuộc điều tra có ý nghĩa không chỉ đối với TW và tỉnh mà còn quan trọng đối với lãnh đạo cấp huyện nên thống kê huyện cũng rất quan tâm. Những năm qua thực hiện chương trình điều tra của ngành, nhiều Phòng Thống kê huyện đã phối hợp chặt chẽ với Cục Thống

kê để triển khai các bước điều tra từ chọn mẫu đến tổ chức thu thập thông tin tại hộ, đến nghiệm thu kết quả điều tra. Nhiều huyện không nằm trong diện điều tra cũng triển khai điều tra theo yêu cầu của lãnh đạo huyện và đạt kết quả tốt.

4. Các cuộc điều tra định kỳ hàng năm trong lĩnh vực nông lâm thủy sản chủ yếu triển khai trên địa bàn huyện⁽¹⁾.

5. Điều tra lao động việc làm hàng năm để phục vụ tính toán tỷ lệ thất nghiệp khu vực thành thị và tỷ lệ lao động có việc làm ở khu vực nông thôn. Đây cũng là cuộc điều tra lớn được tiến hành hàng năm do Tổng cục Thống kê và Bộ Lao động Thương binh Xã hội thực hiện. Địa bàn điều tra là huyện nên vai trò tổ chức chỉ đạo và thu thập thông tin thuộc về Phòng Thống kê huyện với sự phối hợp của Phòng Lao động TB và XH huyện.

6. Các cuộc điều tra đột xuất của ngành như thiên tai, dịch bệnh, thiếu đói giáp hạt và các cuộc điều tra khác theo yêu cầu của huyện và tỉnh.

Đánh giá chung: Thực trạng các cuộc Tổng điều tra lớn và điều tra hàng năm, hàng quý và hàng tháng do thống kê huyện tiến hành là rất lớn. Khó khăn tuy nhiều, bất cập còn phổ biến nhưng trong những năm qua, Phòng Thống kê huyện đã cố gắng hoàn thành với phạm vi, trách nhiệm được giao. Nhờ đó, các cuộc điều tra thống kê của ngành đã đạt kết quả khá, là nguồn cung cấp thông tin định lượng chủ yếu cho Nhà nước và các đối tượng dùng tin ■

Tài liệu tham khảo

1. Luật Thống kê - NXB Thống kê. HN. 2004.

2. Nghị định 93/2007/NĐ-CP của Chính phủ về chức năng, nhiệm vụ và tổ chức bộ máy TCTK.

3. Quyết định 188/2005/QĐ-TTg ngày 26/7/2007 của Thủ tướng Chính phủ về tổ chức Tổng điều tra nông thôn, nông nghiệp và thủy sản 2006.

4. Quyết định 187/2006/ QĐ-TTg ngày 15/8/2006 của Thủ tướng Chính phủ về việc tổ chức Tổng điều tra cơ sở kinh tế, hành chính, sự nghiệp lần thứ 3 vào năm 2007.

5. Các phương án TĐT Dân số và nhà ở; TĐT nông thôn, nông nghiệp và thủy sản, TĐT cơ sở kinh tế, hành chính, sự nghiệp các năm.

6. Chế độ báo cáo và điều tra của Tổng cục Thống kê.

7. Hệ thống chỉ tiêu Thống kê quốc gia.

8. Tạp chí "Con số và Sự kiện" - Các số có liên quan đến điều tra thống kê.

9. Thông tin Khoa học Thống kê - Viện KHTK .

10. Báo cáo sơ bộ kết quả TĐT nông thôn, nông nghiệp và thủy sản 2006 của BCĐTW và BCĐ các tỉnh Phú Thọ, Thái Nguyên, Hà Tây, Ninh Bình, Thái Bình, Tuyên Quang...

11. Kết quả điều tra xã hội học Đề án Phản biện TĐT NTNNTS 2006 của Hội Thống kê Việt Nam.

⁽¹⁾ Nguyễn Sinh Cúc - Báo cáo chuyên đề: Thực trạng hoạt động thống kê nông, lâm, thủy sản cấp huyện (Đề tài cấp Tổng cục 2007-2008 do TS. Nguyễn Văn Tiến làm chủ nhiệm).